

EL CONVENT DE LES MONGES FRANCISCANES FILLES DE LA MISERICÒRDIA D'INCA. DOCUMENTS CABDALS DE L'ARXIU DIOCESÀ DE MALLORCA (1879-1954)

Santiago Cortès Forteza. Arxiver diocesà de Mallorca
Bartomeu Martínez Oliver. Historiador de l'Art (UIB)

La Congregació de les Filles de la Misericòrdia Terciàries de Sant Francesc havia estat fundada per Mn. Gabriel Marià Ribas de Pina i Gallard, destacat predicador, i la seva germana Concepció el setembre de 1856, ara fa 150 anys de la seva gran labor religiosa, espiritual i social. Entre els sants, Mn. Ribas professava una devoció ben fonda de l'Orde Seràfic i n'és una prova clara la publicació de la seva obra l'any 1862 titulada *El tercer estandarte del glorioso san Francisco de Asís, o sea breve relación del origen, privilegios y excelencias de su Tercera Orden, con una sucinta noticia de la vida de los santos, beatos y venerables que a ella pertenecen.*

Concretament el dia 14 de setembre del mateix anys al llogaret de Pina (Algaida) va començar la singladura de les monges franciscanes i un any després es fundaren els convents de Costitx, Muro, Calonge, Santa Eugènia i Maria de la Salut. L'any 1929 la congregació comptava a tot Espanya amb 64 convents, 507 religioses i 22 novícies.

La finalitat primordial del seu servei, contemplada a les constitucions de final del segle XIX, era visitar, consolar i servir els malalts, servir a l'ensenyança de la infància, unint a aquestes obres la misericòrdia i pietat.

No serà fins l'any 1911, essent bisbe de Mallorca el Reverendíssim Sr. Pere Joan Campins i Barceló, que es modificaran les constitucions de la congregació, que portava com a canvi substancial la implantació per primera vegada del vel blanc a les novícies. L'any 1919 les diferents comunitats franciscanes es varen agregar al Tercer Orde Regular (TOR) a través de la sol·licitud del dia 28 de desembre de 1919.

Tenint molt en compte la seva història i l'esperit religiós que les promovia, el dia 28 de

Espadanya i campana ubicada al coronament de la façana principal del convent.

desembre de 1879 es va instal·lar la Congregació de les Monges Franciscanes Filles de la Misericòrdia a la nostra ciutat d'Inca amb gran solemnitat en un gran Hostal, anomenat de Son Odre, situat al carrer de l'Àngel, propietat de la Família de Son Burdils. El Reverend Pare Visitador Don Bernat Salas va pagar per ell 13,001 pessetes i va ser en aquest lloc tan emblemàtic que el mestre picapedrer Sebastià Riusec *es Pollencí* començà les obres del convent actual. Nascut a Pollença, és una de les figures rellevants en el camp de l'arquitectura inquera: l'edifici té dues plantes i porxo. Acaba en una cornisa que té a sobre un altre porxo on hi ha l'espadanya. Els baixos estan folrats de pedra viva i hi sobresurt el portal allindat que té un relleu a sobre amb l'escut franciscà i la inscripció *Convento de las Hijas de la Misericordia*.

La constitució de les monges franciscanes a Inca és una mostra d'un fenomen paradigmàtic dins la societat occidental: la constitució d'organitzacions amb una clara finalitat evangelitzadora. A Inca, aquest orde i congregació religiosa femenina va sorgir a final del XIX, en un moment de demandes socials evidents, i que supleixen de manera eficaç els migrats serveis d'assistència pública, avancen fórmules d'atenció sociosanitària, socioeducativa i aposten per col·lectius especialment necessitats.

Aquesta ponència és un estudi de totes les fonts documentals que romanen a l'Arxiu Diocesà de Mallorca referents al convent d'Inca amb l'objectiu de donar a conèixer i preservar el documents datats entre 1879 i 1954.

Ressenya històrica de la Congregació de Filles de la Misericòrdia, Terciàries de Sant Francesc d'Asís

La Congregació de les Filles de la Misericòrdia Terciàries de Sant Francesc havia estat fundada per Mn. Gabriel Marià Ribas de Pina i Gallard, destacat predicador, i la seva germana Concepció el setembre de 1856, ara fa 150 anys de la seva gran labor religiosa, espiritual i social. Entre els sants, Mn. Ribas professava una devoció ben fonda de l'Orde Seràfic i n'és una prova clara la publicació de la seva obra l'any 1862 titulada *El tercer estandarte del glorioso san Francisco de Asís, o sea breve relación del origen, privilegios y excelencias de su Tercera Orden, con una sucinta noticia de la vida de los santos, beatos y venerables que a ella pertenecen*.

Concretament el dia 14 de setembre del mateix any al llogaret de Pina (Algaida) va començar la singladura de les monges franciscanes i un any després es fundaren els convents de Costitx, Muro, Calonge, Santa Eugènia i Maria de la Salut. L'any 1929 la Congregació comptava a tot Espanya amb 64 convents, 507 religioses i 22 novícies.

La finalitat primordial del seu servei, contemplada a les constitucions de final del segle XIX, era *visitar, consolar i servir als malalts, servir a l'ensenyança de la infància, unint a aquestes obres la misericòrdia i pietat.*¹

No serà fins l'any 1911, essent bisbe de Mallorca el Reverendíssim Sr. Pere Joan Campins i Barceló, que es modificaran les Constitucions de la Congregació, que portava com a canvi substancial la implantació per primera vegada del vel blanc a les novícies. L'any 1919 les diferents comunitats franciscanes es varen agregar al Tercer Orde Regular (TOR) a través de la sol·licitud del dia 28 de desembre de 1919. Diu així²:

“Acollim la vostra petició de ser afegides al Tercer Orde Regular, i amb les presents lletres afegim la vostra Congregació a la mateixa, a la norma dels Sagrats Cànoncs (...)”

Durant el regnat d'Isabel II el 22 d'octubre de l'any 1859, Espanya va declarar la guerra a l'imperi del Marroc i varen ser les germanes de la nova Congregació que varen oferir els seus serveis a la Reina.

Una de les grans superiores de la Congregació fou la que establí a Inca un convent de Filles de la Misericòrdia: Reverenda Mare Sor Viridiana Rigo (1837-1923).

Va néixer a s'Alqueria Blanca el dia 9 d'abril de 1837 (filla de Joan i Margalida) i vestí els hàbits a l'església de Pina el dia 24 de maig de 1857. Cursà la carrera de Mestre de Primera Ensenyança ingressant a la Congregació quan contava amb dotze germanes. El dia 11 de gener de 1857 fou nomenada assistenta de la Mare Superiora, i tot seguit a la mort d'aquesta el setembre de 1878, el bisbe don Mateu Jaume, s'anomenà Superiora General de la Congregació fins l'any 1893.

La seva labor fou notable en tots els conceptes, entre les seves gestions cal destacar la fundació de catorze convents entre els quals destaca el d'Inca.³

Fotografia de la superiora del convent d'Inca Sor Viridiana Rigo (1837-1923).

Ubicat actualment a la plaça de l'àngel número 2 fou construït a principis del segle XX pel mestre Sebastià Riusec *es Pollencí*. L'edifici té dues plantes i porxo. Acaba en una cornisa que té a sobre un altre porxo on hi ha l'espadanya. Els baixos estan folrats de pedra viva i hi sobresurt el portal allindat que té un relleu a sobre amb l'escut franciscà i la inscripció *Convento de las Hijas de la Misericordia*.

El dia 28 de desembre de l'any 1879 es va instal·lar la Congregació a la vila del Raiguer amb gran solemnitat i multitud de gent. Les religioses foren acompanyades des del Convent de Sant Domingo a l'església parroquial on va tenir lloc l'Ofici Major celebrat per Mn. Bernat

1 - Capítol primer de les *Constitucions* de Mn. Gabriel Marià Ribas, presentades a Roma l'any 1871 mereixent el *Decretum Laudis*.

2 - SUREDA, Sor Maria del Olvido, Congregación de Hijas de la Misericordia Terciarias de san Francisco de Asís, Editorial Seráfica, Vich, 1929, p.22-23.

3 - La resta són: Capdellà, Son Servera, Biniali, Santa Catalina, Calvià, Porreres, Valldemossa, S'Horta, Marratxí, Manacor, Petra, Capdepera i La Real.

Salas: en el transcurs del mateix va tenir lloc l'entrega dels hàbits a Maria Reus (Lloseta), Joana A. Amengual (Caimari), Catalina Ripoll i Esperança Torres (Eivissa).⁴

Habitaren primerament una casa anomenada *Can Brunet*, situada en el carrer de l'Aigua, propietat de la família Brunet, pagant una renda de 80 pessetes. Passats alguns anys, Mn. Bernat Salas va comprar per la quantitat de 13'000 pessetes el gran hostel de *Son Odre*, situat al carrer de l'Àngel propietat de la família de *Son Burdils*.⁵

L'any 1906 es varen recaptar suficients almoines per començar les obres de la nova capella neogòtica que s'acabà tres anys després. Es va dur a terme una solemne inauguració el dia 17 de setembre de 1909, així ho descriu Sor Maria del Olvido Sureda:⁶

"La fachada, entrada y patio del Convento aparecían adornadas con palmas y mirto, con dedicatorias e inscripciones alusivas a nuestro P. San Francisco. La capilla y el altar mayor no necesitaban adornos para ostentar su belleza y perfección. A la hora señalada comenzó el acto con la bendición, que efectuó el Rdo. Párroco D. Bernardino Font, siendo padrinos de la capilla, retablo y cuadro de la Sagrada Familia y sagrario, respectivamente los señores: D. Joaquín Gelabert, María Ignacia Vert, Martín Mayol, Francisca Fontirroig, Rafael Ramis, Sebastiana Bibiloni. Se cantó con grande ajuste la Misa dedicada a la Virgen de Lluç por el Sr. Torres, bajo la dirección del Rdo. Tomás Mora y Sebastián Llabrés.(...) Después de la Consagración se cantó la antifona *Oh Mysterium*. El Rdo. P. Cerdà, franciscano, dirigió a los oyentes su palabra fácil y elocuente, dejando cautivado y conmovido al numeroso auditorio. (...)"

Gabriel Marià Ribas va disposar que l'Arcàngel Sant Gabriel fos el protector de la Congregació, és l'àngel fortalesa de Déu. Ubicació damunt el portal central.

El dia 17 de setembre de l'any 1915 es va celebrar la festa de la impressió de les Llagues de N.S.P. San Francesc. Abans de l'ofici es varen beneir els dos retaules, col·locats a ambdós costats del presbiteri, amb les estàtues de l'arcàngel Sant Gabriel i de la Beata Catalina Tomàs, i a dintre de les dues primeres arcades laterals al costat del presbiteri es varen col·locar dos quadres de l'artista inquer Bartomeu Payeras: el primer que narra l'aparició de Jesucrist i la Verge Santíssima a Sant Francesc d'Asís concedint-li el jubileu de la Porciúncula, i el segon, l'aparició del Nin Jesús a Sant Antoni de Pàdua.⁷

Un any més tard, es va celebrar la festa de les Llagues amb el mateix fervor popular i, a semblança de l'any anterior, es varen dur a terme la benedicció i inauguració de dos quadres de Bartomeu Payeras: el primer de Santa Clara, i el segon, de Santa Margalida.

A l'actualitat aquestes obres d'art pictòriques estan ubicades, amb perfecte estat de conservació, a les parets del saló d'entrada de la rectoria de la parròquia de Santa Maria la Major, ja que el convent ha estat rehabilitat i dotat de nous usos per l'aparellador inquer Sr. Pere Pascual Gual.

4 - Vestides de Monges reberen el nom de sor Pascuala, sor Teresa, sor Catalina i sor Concepció.

5 - En aquest immoble es va començar l'obra dirigida per Sebastià Riusec *es Pollencí* amb la finalitat d'establir el nou convent de monges blaves.

6 - SUREDA, Sor Maria del Olvido, *Congregación de Hijas de la Misericordia Terciarias de san Francisco de Asís*, Editorial Seráfica, Vich, 1929, p.203-204.

7 - Apadrinaren la figura de la Beata Catalina Tomàs D. Jaime Ensenyat i la Sra. Joana Ramis. La benedicció la realitzà Mn. Miquel Llinàs i va predicar Mn. Mateu Garau, inquer i canonge de la Seu de Palma.

Aproximació a les fonts documentals de l'Arxiu Diocesà de Mallorca referents a les monges franciscanes d'Inca

1. Petició i concessió del permís per l'erecció de l'Escola de Filles de la Misericòrdia. 11 d'agost de **1879**.
2. Document de petició de sor Catalina Ripoll i Marí i sor Maria Concepció Torres i Ferrer al bisbe de Mallorca perquè siguin acceptades a la Congregació d'Inca. 27 de novembre de **1879**.

14

Excmo. Yllmo. Señor

Sor Catalina Ripoll, y Maria Sor. e Maria Concepcion
Torres y Ferrer, y Sor. Maria Dolores Riera y
Marta hermanas de la Comunidad de Inca, viendo la
triste situacion de esta Casa, y que han sido inevitables
casos de pobreza se han hecho para remediarlo, cre-
yendo que en la Congregacion de las hijas de la Misericordia
que se va a establecer en Inca, podriamos con
mas tranquilidad descargar nuestros corazones en el
canto de Dios, y desplegar nuestros celos en auxilio
del proximo, despues de haberlo consultado con Dios
y con nuestros superiores, humildemente suplica-
mos a V. E. Yllmo. se digna disponer para que
deser ser admitidas en dicha Congregacion, y disponer
de sus cosas humildes suplicas todo quanto le pare-
ciere necesario para tranquilidad de nuestros almas,
y gloria de Dios, y provecho del proximo.
Dios yra. a V. E. Yllmo. en la Inca 27 de Noviem-
bre de 1879.

Sus humildes subditas

Sor Catalina Ripoll y Marí

D

Por no saber escribir sus otras dos suplicantes
firma el inferior

Antonio Inchausti y polo Pto.

D

4. Carta del rector d'Inca Sr. Antonio Sastre al bisbe de Mallorca manifestant la més sincera gratitud per la concessió de les tres monges franciscanes d'Inca. 5 de gener de **1880**.

7 de 1880

Como a V. M. Señor

La grande satisfacción que siento este pueblo de Inca por la institución de las hijas de la Misericordia; y el debido sentimiento de gratitud, respeto y amor que los firmantes profesan a la muy respetable persona de V. E. S. obligan a tributarle las mas expresas gracias por el celo e interés con que ha protegido esta obra de caridad que usó de grande utilidad a este pueblo y para mayor gloria de Dios.

Diguese V. E. S. aceptar los respetuosos afectos de sus muy humildes y obedientes subditos; que besan sus manos. Inca 5 de Enero de 1880.

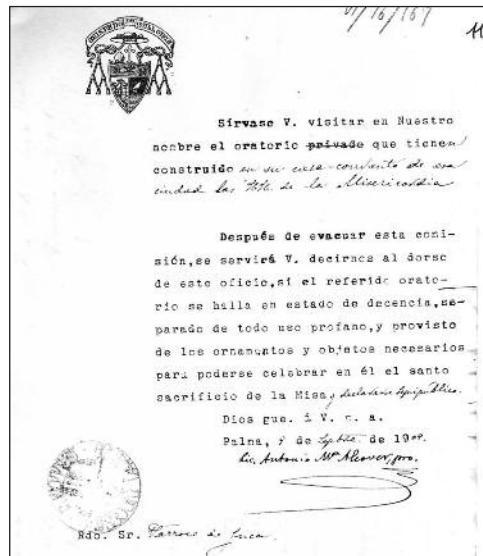
Antonio Sastre Rector de Inca

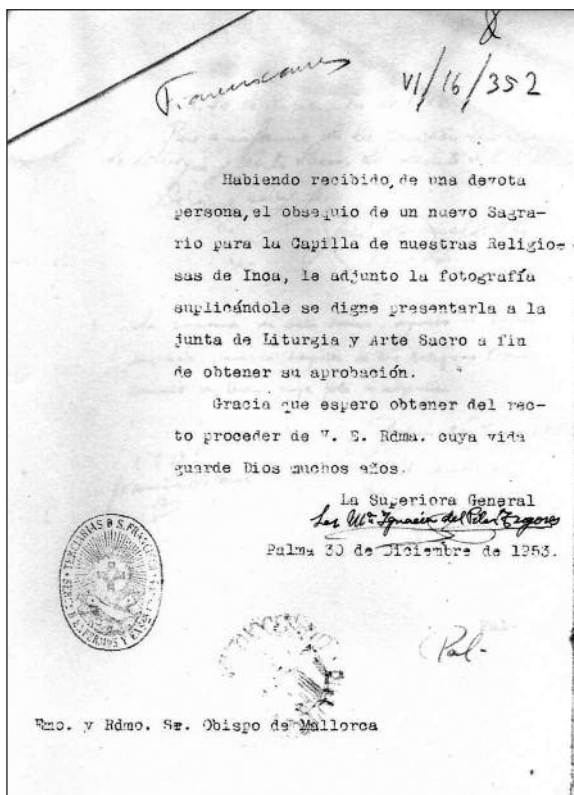
Antonio Rebaza M. de 14

5. Escripura de compravenda d'una casa i dos corrals amb hort situats a la vila d'Inca al carrer de l'Àngel número 10. Import total: 13'001 pessetes. Notari: Cayetano Socias. Advocat: Eulogio Peña Cabot. Presbíter de Palma: Tomàs Rullan Cabot. Interessats: Jorge de san Simon y Montaner (Marques del Reguer) y Luis de san Simon y Oterga (Conde de san Simon). Registre: llibre 12 de l'Ajuntament d'Inca, foli 197, finca 634. 12 d'octubre de **1885**.
6. Comptes totalment detallats del valor de la finca anteriorment citada. 29 de gener de 1886.
7. Document atorgat pel vicari general Tomàs Rullan davant notari D. Miguel Ignacio Font, explicant la venda de la finca d'Inca, on es pot veure les dades exactes de la seva ubicació. Llinda a la seva dreta pel carrer del Capità i a l'esquerra per la casa i jardí de Miquel Llompart. 3 de juliol de **1886**.
8. Carta de la superiora d'Inca sor Francisca de sant Josep, presidenta de les Terciàries al bisbe de Mallorca, explicant-li la necessitat que sent la comunitat de tenir un confessor extraordinari. 21 de març de **1899**.
9. Carta de la superiora d'Inca sor Francisca de Sant Josep, presidenta de les Terciàries, al bisbe de Mallorca, informant-li de les dues monges malaltes de tisi, una de les quals està en els darrers dies, sor Desidèria. Volen i li supliquen al bisbe el canvi del confessor Miquel Pujades per l'antic Antoni Ferragut. 14 de juny de **1899**.
10. Informe de la Junta Local municipal on es dóna compte de la instància presentada per la mestra de la segona escola de nines on demana l'autorització del trasllat de dita escola al nou local de les monges franciscanes. Resultat: 8 vots en contra i 6 a favor. 31 d'octubre de **1905**.
11. Carta del presbíter Antoni Maria Alcover dirigida al rector de la parròquia d'Inca per informar-li de les condicions d'ús litúrgic i cultural de tot el patrimoni del convent i de la capella. "Resulta estar en estado muy decente y separado de todo uso." 9 de setembre de **1909**.

12. Estadística remesa per sor Soledad Sardre al vicari capitular de la Diòcesi de Mallorca on li exposa les següents dades: data de creació de la congregació (1856), nombre de cases a Mallorca (53), religioses o monges (450). 18 de maig de **1925**.
13. Carta de sor Jerònima Ferragut, superiora general, al bisbe de Mallorca perquè accepti el nou sagrari sufragat per una *persona devota* segons el model adjunt. 30 de setembre de **1953**.
14. Carta de sor Maria Ignacia del Pilar Tugores al bisbe de Mallorca per a la futura presentació del nou sagrari a la Junta de Litúrgia i Art Sacre de la Diòcesi de Mallorca. 30 de desembre de **1953**.

15. Aprovació del nou sagrari el 26 de gener de **1954** per la citada junta diocesana i, ratificat pel Sr. Bisbe el dia 27 de gener de **1954**.

Bibliografia

- FULLANA, Pere, "La vida religiosa a Mallorca el 1901" dins Revista Institut d'Estudis Baleàrics, número 62-63, 1999, p.139-144.
- FULLANA, Pere, RAMIS, Andreu, Societat Rural i Religió. Les Filles de la Misericòrdia Terciàries de Sant Francesc a Llorito (1866-2001), Editorial Leonard Muntaner, Palma, 2003.
- LLABRÉS, Pere Joan, La iconografia de l'església de Pina (Mallorca), Editorial Leonard Muntaner, Palma, 2006.
- MASSOT MUNTANER, Josep, Església i societat a la Mallorca del segle XX, Editorial Curial, Barcelona, 1977.
- RAYÓ BENNÀSSAR, Pere, Itineraris urbans per la ciutat d'Inca, Inca, 1993.
- RAYÓ BENNÀSSAR, Pere, "L'obra de Sebastià Riusec Es Pollencí" dins V Jornades d'Estudis Locals, Ajuntament d'Inca, 2000, p. 119-123.
- RIBAS, G. M., Religiosas Hijas de la Misericordia. Registro I. Año 1856, Palma de Mallorca, 1983.
- RIBAS, G. M., Documentos II (1861-1873), Palma de Mallorca, 1988.
- SUREDA, Sor Maria del Olvido, Congregación de Hijas de la Misericordia Terciarias de san Francisco de Asís, Editorial Seráfica, Vich, 1929.

Arxius consultats

- Arxiu Diocesà de Mallorca (ADM)
- Arxiu Municipal d'Inca (AMI)⁸
- Arxiu General de la Congregació de les Filles de la Misericòrdia (AGC)

8 - Fonts consultades: Receptes de beneficiència per les monges franciscanes (1920-1921). Epígraf 3266.